

*Франчук Юлія Олександрівна,
слухачка магістратури
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Пендюра Максим Миколайович,
завідувач кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ: РЕТРОСПЕКТИВНІ ТА СУЧАСНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ

На сьогодні права людини – одне із найуживаніших понять у сучасному правознавстві, навколо якого відбуваються гострі дискусії серед учених. Інтерес до захисту прав людини легко пояснити з урахуванням соціально-економічної перебудови, що відбувається зараз в Україні. Проблема захисту прав людини набуває особливої актуальності через ряд глобальних та регіональних кризових явищ, які піддають сумніву можливість їх реалізації. Додатково слід відзначити, що суспільство на кожному етапі свого розвитку мало відмінні уявлення про справедливість, гідність та повагу. В добре організованому суспільстві громадяни зазвичай очікують, що їхні політичні представники беруть на себе певні політичні зобов'язання, проте відсутні права, які могли б захищати їх від несправедливого уряду. Отже, процес визнання індивідуальної свободи та обмеження влади уряду тривав століттями і продовжується й нині. Тому інститут прав і свобод людини та громадянина і механізми їх забезпечення та захисту набувають особливого значення в процесі гармонізації вітчизняного та європейського права в цій сфері.

Загальнотеоретичні проблеми змісту та захисту прав людини розглядалися в працях таких вітчизняних і зарубіжних учених, як: В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, Л.І. Глухарьова, П.М. Рабінович, Ю.М. Тодика та інші [1, с. 167], в свою чергу, питання прав людини, їх гарантій та реалізації, неодноразово досліджувалися українськими науковцями-юристами, серед яких відомі для юридичної науки імена – П.М. Рабінович, О.В. Петришин, В.В. Копейчиков, Т.М. Слинько, А.М. Колодій та інші [2, с.232]. Варто додати, що аналізу міжнародних документів у даній сфері присвячені праці М.А. Антоновича, Л.А. Луць, В.Т. Малярєнка, В.А. Човгана, М.М. Яцишина [1, с. 167].

До нормативних актів, що склали основу розуміння прав людини необхідно віднести англійський Білль про права 1689 року, Французьку декларацію прав людини і громадянина 1789 року і інші. Однією з найбільш ранніх спроб кодифікувати міжнародні норми у сфері захисту прав людини були міжнародні акти, що встановлювали заборону рабства. Першою угодою в цій сфері була Міжнародна Угода про боротьбу з торгівлею білими рабами 1904 р., яка була сконцентрована в основному на тому, що сьогодні більш

відоме як незаконне переміщення людей (human trafficking), а Друга світова війна показала, що права людини потребують захисту, в тому числі і міжнародного. Не випадково в преамбулі Статуту ООН підтверджується рішучість знову затвердити віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особистості, в рівноправність чоловіків і жінок і в рівність прав великих і малих націй, а в преамбулі Загальної декларації прав людини підкреслено, що зневажання і нехтування правами людини призвели до варварських актів, які обурюють совість людства, а самі права повинні охоронятися владою закону [3, с. 14].

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, яка відкрита для підписання з 4 листопада 1950 року, встановила європейські стандарти забезпечення прав людини [4, с. 114]. А відповідно до Основного Закону України [5], захист прав людини і громадянина є одним із пріоритетних завдань держави та її інституцій, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Як визначає В.М. Андріїв, сьогодні визнання і юридична захищеність прав і свобод людини та громадянина справедливо виражається головною ознакою правової державності. Саме за цією ознакою сучасна демократія відрізняється від своїх історичних прототипів, стає більш виваженою і гуманною [6, с. 4]. Принципове значення має і те, що ставлення до права, до прав і свобод людини для української правосвідомості неможливе інакше як через усвідомлення певного морального ідеалу як мети у власному житті. Тому будь-яка правова проблема для української ментальності нерозривно пов'язана з цінностями добра і справедливості, правди і людяності.

За минулі десятиліття універсальна система захисту прав людини набула розгалужений і складний характер. На даний момент до неї відносяться такі органи та механізми: Генеральна Асамблея ООН, Рада ООН з прав людини та його допоміжні органи і механізми; Рада Безпеки ООН і ряд її спеціалізованих механізмів; Економічна і соціальна рада ООН і функціонуюча при ній Комісія зі становища жінок і Постійний форум ООН з питань корінних народів; Міжнародний Суд ООН; Секретаріат ООН і його окремі підрозділи; договірні (конвенційні) органи з прав людини; деякі спеціалізовані установи ООН (Міжнародна організація праці. Організація ООН з питань освіти, науки і культури); тимчасові і спеціальні механізми захисту прав людини, створені органами ООН. Та окрім універсальних механізмів захисту прав людини активно розвиваються регіональні механізми: зокрема, захистом прав людини активно займаються Рада Європи та Європейський суд з прав людини, Міжамериканська комісія з прав людини тощо. Тому треба наголосити, що поряд з національними та універсальними нормами, що регулюють захист прав людини існує чимало регіональних норм, що закріплені у міжнародних договорах. Також активно діють регіональні міжнародні суди, що здійснюють контроль за забезпеченням державами захисту прав людини [3, с. 15].

Як ми і зазначали раніше, проблема прав людини і громадянина є однією з найактуальніших у національному законодавстві будь-якої країни світу, а отже Україна – не виключення. Тому хочемо звернути Вашу увагу на наступні

негативні моменти:

1. Визначення на рівні конституції країни основоположних прав людини ще не свідчить про ефективне забезпечення зазначених прав та їх належний юридичний захист.

2. Деякі положення Конституції України, що присвячені правам людини, мають декларативно виражену конструкцію, а тому, є малоефективними при їх реалізації на практиці.

3. Передбачений Конституції України механізм забезпечення прав людини негативно впливає на розвиток позасудового врегулювання спорів [7, с. 56–58].

Це означає те, що незважаючи на закріплення в Конституції України широкого спектра положень щодо прав людини, на практиці все ж виникає проблема щодо їх реалізації.

Можна виділити ще декілька аспектів проблеми: до першого віднесемо становлення міжнародної системи захисту прав людини та участь України в цьому процесі. Україна як одна з держав-засновниць ООН входить до всесвітньої системи захисту прав людини з 1945 р., беручи участь у розробці міжнародно-правових актів з прав людини та в роботі контрольних і правозахисних органів ООН. Важливо також додати, що з моменту заснування в 1959 році Європейського суду з прав людини, він став гарантом Європейської конвенції про захист прав і основоположних свобод. Тому слід сказати, що безпосередньо, самостійний етап участі України в процесі становлення міжнародної системи захисту прав людини ми можемо говорити, починаючи з 1991 р., коли Україна як незалежна держава стала суб'єктом міжнародного права. Термін перебування України в європейській системі захисту прав людини значно коротший і починається з листопада 1995 р., коли Україна стала членом Ради Європи. Крім того, в січні 1992 р. Україна була офіційно визнана як одна з повноправних держав-учасниць НБСЄ (нині ОБСЄ) [8, с. 12].

Другий аспект проблеми участі України в міжнародній системі захисту прав людини – це імплементація міжнародно-правових норм з прав людини в законодавство України. Права людини, гарантовані Конституцією 1996 р., чітко сформульовані і відповідають міжнародно-правовим стандартам, а в дечому і перевершують їх. Та разом з тим у законодавстві України є багато норм з прав людини, які перебувають у колізії з іншими законодавчими нормами, нормами Конституції України та міжнародно-правовими нормами.

Наступним аспектом є контрольна та правозахисна практика України як засіб імплементації міжнародно-правових норм щодо прав людини. Однак проблема імплементації – це проблема, яка стоїть перед міжнародним співтовариством у цілому. Основоположний принцип побудови правової системи взагалі та системи юридичних гарантій прав і свобод людини та громадянина, зокрема – загальність захисту прав, свобод і законних інтересів усіма способами, які не суперечать законові. Україні необхідно створити умови для найбільш ефективного виконання норм міжнародних документів, ратифікованих Україною, а також гармонізувати національне законодавство з

цими нормами [8, с. 13].

Треба також враховувати, що Україна досягла певних досягнень у сфері прав людини, таких як визнання юрисдикції Європейського суду з прав людини і реалізація прав громадян на міжнародний захист. Але є питання, які вимагають подальшого вдосконалення, як на рівні законодавства, так і в інших аспектах, з урахуванням активності українців у зверненнях до ЄСПЛ.

Отже, останнім часом права людини стали предметом глибокого наукового аналізу, але на практиці ще не було істотних змін, навіть не дивлячись на постійний акцент влади на цих питаннях. Україні необхідно створити умови для ефективного виконання міжнародних документів та гармонізації національного законодавства з цими нормами: необхідно розробити комплексну Концепцію державної політики щодо прав і свобод людини та громадянина, Програму забезпечення прав і свобод людини і громадянина, а також активізувати роботу з підвищення правової свідомості громадян. Зокрема, потрібні реальні гарантії прав людини, включаючи норми моралі, моральність, корпоративні норми та інші соціальні норми. Дуже важливо створити ефективний механізм для виконання законодавчо закріплених прав, свобод і обов'язків громадян, включаючи різні гарантії та заходи, що сприяють особам у досягненні мети і благ, передбачених Конституцією України. Саме покращення процесів сприяє підвищенню ефективності організаційно-правових механізмів захисту прав людини.

На нашу думку, спроби призвести українську правову систему відповідно до західноєвропейської концепції прав і свобод людини, яка ґрунтується на природно-правовій доктрині, можуть пришвидшити зміни у правовому мисленні в Україні та, в підсумку, до посилення самої ідеї прав і свобод людини та громадянина.

Список використаних джерел

1. Коломієць Н. В. Щодо захисту прав, передбачених Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод, у кримінальному судочинстві. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2019. № 1. С. 167–171.
2. Симонова І.В. Проблеми захисту соціальних прав в Європейському суді з прав людини в контексті реформи суду *Юридичний науковий електронний журнал* № 5/2020 С. 231–234.
3. Шуміло Інеса Анатоліївна. Міжнародна система захисту прав людини : навчальний посібник / І.А. Шуміло. Київ: ФОП Голембовська О.О. 168 с.
4. Ребкало М.М. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод як джерело конституційного права України / М.М. Ребкало, В.С. Олійник. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Право*. 2021. № 1. С. 7–18.
5. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4239>
6. Андріїв В.М. Права та свободи людини і громадянина як визначальні категорії правничої науки. *Форум права*. 2006. № 3. С. 4–8.
7. Спіцина Г. О. Конституційний захист прав людини як складова

європейського вибору України. *Публічне право*. 2018. № 2. С. 55–62.

8. Бисага Ю. М., Палінчак М. М., Белов Д. М., Данканич М. М. Міжнародні засоби захисту прав та свобод людини і громадянина, Ужгород, 2003. 57 с.

Yaroslav Chernysh,
*PhD-student, TSNUK,
State University of Trade and Economics /
Kyiv National University of Trade and Economics,
Kyiv Ukraine*

KEY ASPECTS OF THE LEGAL FRAMEWORK OF LOCAL SELF-GOVERNMENT IN UKRAINE

Local self-government in Ukraine is regulated by the Constitution of Ukraine and other laws. The basic legal framework of local self-government in Ukraine is defined by the following documents:

- The Constitution of Ukraine (Articles 140–146): The Basic Law of Ukraine defines the basic principles of local self-government. In particular, it stipulates that local self-government is based on the principles of independence, equality, election and responsibility to citizens.

- Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine»: This law defines the organisation and functioning of local self-government, establishes the procedure for the election and powers of local self-government bodies, and regulates the interaction of these bodies with other authorities.

- Law of Ukraine «On Local State Administrations»: This law defines the structure and tasks of local state administrations as executive bodies at the regional level.

- Other legislation: In addition to the basic laws, there are other legal acts regulating specific aspects of local self-government, such as budgeting, land relations, social protection, and others.

Local self-government bodies in Ukraine are local councils and executive committees. They are elected by citizens at election meetings, and their powers and functions are defined by law. Local self-government in Ukraine is aimed at ensuring the effective resolution of issues within local competence and meeting the needs of citizens at the local level.

In view of the above legal aspects, the main aspects of the functioning of local self-government in Ukraine include the following key elements:

Local councils: Citizens elect local councils at electoral assemblies. These bodies make decisions on issues within their competence, including education,